

Job. Bolman

Een waarneming van een Stormvogeltje (*Hydrobates pelagicus* L.) uit het jaar 1740

Onlangs kreeg ik van de heer C. J. Schimmelpenninck van der Oye, bestuurslid der KNNV-Fondsen, een oud handschrift ter inzage, waarvan het titelblad luidt: 'Verscheiden Natuurlijke Waarnemingen Begonnen Ao 1739 door Gijsbert Boomcamp'. Na een hoogdravend voorwoord, waarin de schrijver betoogt, dat 'alles wat men Aarde, Lugt of water met alle desselfs volheeden noemdt, aantoonde de magt, wijsheid en Mayesteidt des geene, die alles heeft voortgebragt', staan op de bladzijden 2 t/m 18 aquarellen van rupsen met bijbehorende vlinders, e.d., plus de vindplaats en waarnemingsdatum der rups, meestal gevolgd door die van het uitkomen van de pop in het daarop volgende jaar. Boomcamp bezat blijkbaar geen entomologische kennis, hij noemt nl. nooit namen en spreekt b.v. bij de m.i. duidelijke afbeelding van een lieveheersbeestje en de larve daarvan over 'geele met swartgestipte torretjes'.

Op blz. 19 kwam dan echter plotseling een aquarel van een liggend vogeltje met het onderschrift: 'het vogeltje alhier na zijn waere groote afgebeeldt hebbe ik den 19 November 1740 op 't strant gevonden bij Egmond aan Zee, nadat het eenige daegen hart gestormt hadt, leggend' met zijn bek in de grondt nog even Levendig zijnde'. Van deze aquarel liet ik een foto maken, die hierbij wordt gepubliceerd. Boomcamp's vondst betreft duidelijk een nog (even) levend Stormvogeltje (*Hydrobates pelagicus* L.), dat volgens de onder dit artikel genoemde literatuur tegenwoordig als zeldzame gast in de herfst aan onze kusten voorkomt en vroeger wat algemener was. Als maat wordt 15 cm opgegeven, dat is ongeveer de grootte van een huismus. Boomcamps afbeelding in het handschrift meet van de bovenzijde van de kop tot de onderkant van de staart 12 cm. Als hij de kop in de lengte van het lichaam had gelegd, was ook hij zeker op 15 cm gekomen. De staart is duidelijk recht afgesneden en de zwemvliezen zijn zwart, wat voor de determinatie belangrijk is. Aan onze kusten komt nl. en zelfs iets algemener ook het wat grotere Vale Stormvogeltje (*Oceadroma leucorhoa*) voor, doch dit bezit een gevórkte staart. Daarnaast noemt de Vogelgids nog Wilsons Stormvogeltje, dat echter gele zwemvliezen heeft en voorzover ik weet in Nederland nog nooit werd aangetroffen. Boomcamps aquarel geeft duidelijk zwarte zwemvliezen.

Zeer waarschijnlijk is dit voor ons land de oudst bekende schriftelijk vastgelegde waarneming van deze vogelsoort, bovendien gestaafd door een zeer duidelijke afbeelding op ware grootte!

Sluiters noemt het vogeltje een zeldzame stormgast, wiens broedgebied op IJsland, eilanden van Groot-Brittannië en voor de Bretonse/Spaanse kust ligt, verder op de Kanarische Eilanden en langs de Middellandse Zee tot Malta. In een rechtlijnige vlucht

scheert het kleine ding laag over het water, fladderend bij het voedselzoeken (plankton), dat van het wateroppervlak wordt opgenomen.

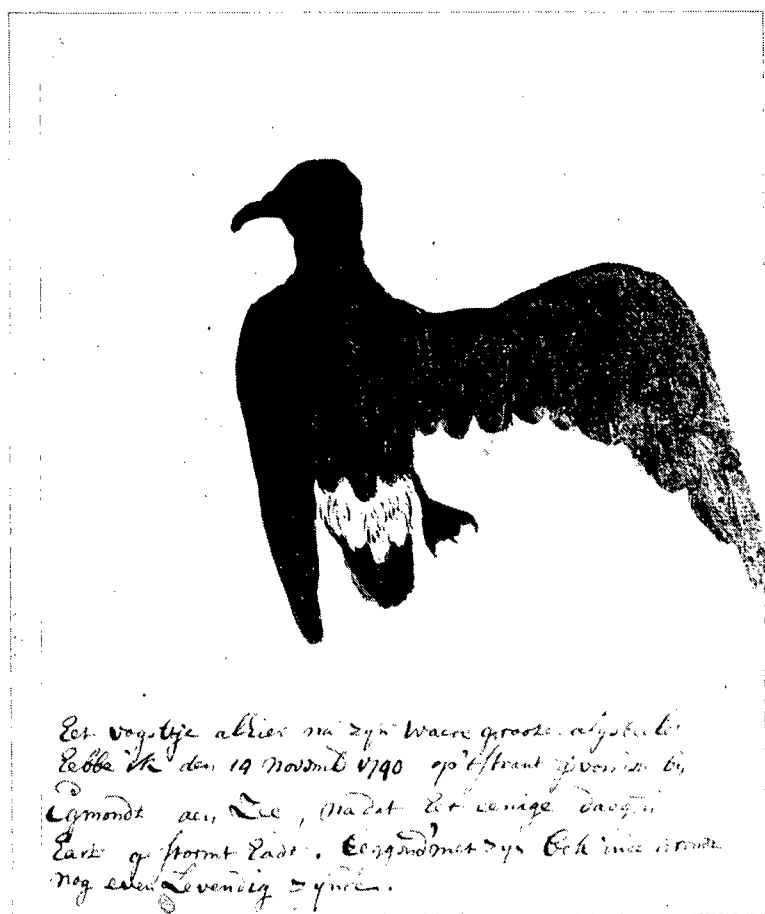
Op deze helaas enige vogelwaarneming volgen weer een paar rupsen en vlinders, en dan een pagina met de afbeelding van twee haarballen uit rundermagen, met toelichting. Daarna zien wij de afbeelding van een grote cactusbloem met bijschrift: 'Euphorbium cereus peruvianus, 1741 op het Huys te Bergen getekend, zijnde de bloem 14 duym op zijn diameter.' Op de aquarel is de middellijn 17 cm; ervan uitgaande dat onze Gijsbert weer naar ware grootte heeft geschetst, komt dat aardig uit, daar een 'oude' duim ongeveer 1 cm was. Volgens mij door de heren H. Kleijn en W. A. Luijnenburg van de afd. Amsterdam verstrekte informaties heet deze cactus, welker bloem inderdaad zeer fors is, tegenwoordig *Cereus peruvianus* (L.) Mill. In de 18de eeuw werden reeds vele exoten in de kassen van buitenplaatsen e.d. gekweekt. Wat het 'Huys te Bergen' betreft, mogen we aannemen, dat hiermede de 'Oude Hof' is bedoeld, eertijds de huizinge van de heren van Bergen, waarvan enige opstallen nog bestaan en als volkshogeschool in gebruik zijn. Het terrein van de Oude Hof is in KNNV-kring bekend als uitstekend paddestoelengebied.

Na vele - weder helaas! - blanco vellen komen er tenslotte een groot aantal meteorologische waarnemingen uit het jaar 1740 en volgende, ten dele van Gijsbert zelf, ten dele van anderen, doch alles in zijn handschrift. Met name die over de zeer strenge winter van 1740, toen de 'Thermometur van de Hr. Farnheid' (lees: Fahrenheit!) op 25 februari in Alkmaar een stand van 3 graden vertoonde, dus ca. 16 gr. Celsius onder nul, en Boomcamp op 9 februari 'met 3 paardensleën tot Petten geweest, alwaar een gantsche dijk langs strant lag van ijs, hetgeen door de zee was opgespoelt en met sneeu en zandt vermengt', zijn interessant, temeer daar de winterse reiziger er een zwartwitte aquarel bijgeeft, waarop de ijsdijk en daarachter de vuurtoren(?) met enige daken van het in 1940-1945 door de Duitsers totaal geslechte oude Petten te zien zijn. Boomcamp, die sneeuw en ijs ter plaatse op zoutgehalte door proeven onderzocht, heeft vermoedelijk ook zichzelf vereeuwigd; vóór de ijsdijk staat althans een klein figuurtje in typische 18de eeuwse getailleerde lange jas. Menig lezer zal zich dergelijke ijsdijken langs onze stranden vermoedelijk nog wel herinneren uit febr./maart 1947. Overigens houde men voor ogen, dat de Hondsbosse Zeewering er tijdens het bezoek van Boomcamp nog niet was; deze dateert van ca. 1780. De kuststrook van Camperduin tot Petten bood voordien slechts een zeer povere bescherming tegen de zee, zelfs zo dat een grote doorbraak aldaar moest worden gevreesd. Vijf jaar na Gijsbert's winterse reis moesten het Pettense gemeenelandhuis en vijftig woningen aan de zee worden prijsgegeven, waarna met de huidige zeewering werd begonnen.

Wie was nu deze Boomcamp*), die we wel een 'vroege KNNV-er' kunnen noemen? Toen de heer Schimmelpenninck mij het handschrift gaf, was hem hiervan niets bekend; hij verwierf het nog niet zo lang geleden op een veiling, vnl. om te voorkomen, dat het in commerciële handen zou geraken met grote kans, dat de afzonderlijke bladen zouden worden ingelijst en tegen hoge prijs verkocht. Op deze wijze gaat er altijd nog veel waardevol naar het buitenland!

Uit het voorgaande is wel gebleken, dat Boomcamp in of in de nabijheid van Alkmaar moet hebben geleefd. Nu wilde het merkwaardige toeval, dat ook ik daar vrij lang heb gewoond en de naam mij daardoor iets 'zei'. Ik herinnerde me dat er in de kaasstad een Boomkampstraat was en verder heel vaag, dat die genoemd was naar een schrijver over Alkmaars historie. Daarom sloeg ik 'Oud Alkmaar' van Th. P. H. Wortel hierop eens na en vond daarin vermeld een werk van S. Eikelenberg en G. Boomkamp: 'Alkmaar en deszelfs geschiedenissen', Rotterdam 1747. Het leek er dus alleszins op, dat ik houvast had! Contact met de gemeente-archivaris van Alkmaar bevestigde dit; ik ontving van

hem ter inzage het hieronder vermelde boekje van Bruinvis, waarin Boomcamps biografie voorkomt en zijn werken worden opgesomd. Onze Gijsbert was een welgesteld man, die een kaarsenmakerij te Alkmaar dreef en daarnaast als amateur de geschiedenis beoefende. Zijn geboortjaar valt omstreeks 1710, doch dit staat niet geheel vast, wèl dat hij in 1755 overleed. In zijn jonge jaren genoot hij nog enig tekenonderwijs in Amsterdam; hierin heeft hij het evenwel - ook zijn aquarellen in het manuscript zijn verre van fraai - niet ver gebracht. Dát hij interesse voor biologische bijzonderheden had, blijkt verder duidelijk uit een in Bruinvis' boekje genoemd artikel van zijn hand over 'zeker soort van Langhalsde Mosselen, den 17 September 1742 voor Egmond aan Zee, met een stuk hout komen aanspoelen'. Kennelijk had hij Eendemosselen gevonden. De heer W. A. Fasel, gemeente-archivaris van Alkmaar, had uiteraard voor het hem



Boomcamps aquarel van het stormvogeltje (halve grootte van het origineel).

Foto: Gemeentearchief Alkmaar.

onbekende manuscript veel belangstelling. Voor diverse inlichtingen ben ik hem zeer erkentelijk. De gegevens over de winter van 1740 bleken bijzonder welkom, daar de heer Koolwijk te Alkmaar juist bezig was, hierover een publicatie voor te bereiden. Voorlopig berust het manuscript nu in het Alkmaarse Gemeentearchief, in welks eigendom het vermoedelijk na overleg met de heer Schimmelpenninck zal kunnen overgaan. Het blijft dan op de m.i. meest aangewezen plaats voor het nageslacht behouden.

*) Boomcamp springt met de spelling - die in die tijd minder vaststond - wat vreemd om, zelfs t.a.v. zijn eigen naam. In het manuscript schrijft hij die met een *c*, in zijn overige publicaties vond ik op een enkele na de naam met een *k* geschreven.

Geraadpleegde literatuur

Th. P. H. Wortel. 'Oud Alkmaar'. Heemschutserie nr. 30. Allert de Lange 1943.
C. W. Bruinvis. 'Over Alkmaarsche geschiedboeken en Geschiedschrijvers'. 2de druk. Alkmaar 1892.
'Vogelgids' door R. F. Peterson c.s. (Ned. bewerking door Kist). Elsevier.
J. E. Sluiters. 'Prisma Vogelboek'. Het spectrum 1958, waarin afbeelding nr. 5 van de hand van Strijbos een bijzonder goed beeld van het Stormvogeltje geeft, geheel overeenstemmend met Boomcamp's aquarel van meer dan 200 jaar geleden.
C. Keijzer en Mr. H. Jonker Hzn. 'De Anna Paulownapolder 1846-1946'. Wormerveer, waarin op bladz. 13 de Pettense ramp van 1745 wordt vermeld.

J. Mart. Duiven

Ginkyo

De meest respectabele onder de bomen is ongetwijfeld de ginkyo (*Ginkgo biloba* L.f.), de enige overlevende van oeroude, hoogadellijke plantengeslachten, die reeds in het Perm ten tonele traden. In het Jura-tijdperk kregen ze hun grootste uitbreiding, toen ze in dichte oerwouden het aardrijk bedekten en ook in het Krijt, toen de loofbomen hun intrede deden, namen ze nog een dominerende positie in. In het Tertiair tierden ze nog welig en zelfs zijn er in de omgeving van Frankfort aan de Main nog overblijfselen van ginkyo's uit het Pleistoceen aangetroffen. Ons tijdsgewricht toont echter een onrustbarende achteruitgang en wanneer de boeddhistische monniken niet uit onbegrepen motieven van religieuze verering de bewonderingswaardige boom door aanplanting bij hun tempels en op kerkhoven niet voor de totale ondergang hadden behoed, was hij thans in plaats van een nog levend fossiel er werkelijk een geworden. In China en Japan gelden de ginkyobomen namelijk sinds onhe-

gelijke tijden voor heilig en in de tempelhoven en kloostertuinen bij de pagoden en graven vindt men daar dan soms ook geweldig zware en oude exemplaren. Zo vermeldt de reislustige Russische botanist A l e x a n d e r v a n B u n g e, geboren in 1803 te Kiew en overleden in 1899 te Dorpat, een ginkyoboom in de nabijheid van Peking, die een stamomvang had van 13 m, wat overeenkomt met een diameter van ruim 4 meter. Hij schatte de ouderdom op meer dan 2000 jaren. Daarbij kunnen ze een hoogte van 30 m en meer bereiken. In hun vaderland treft men ze echter nergens meer in het wild aan, maar in Oost- en Zuid-China plant men ze ook veel aan om hun eetbare zaden, die op eierpruimen lijken.

De ginkyo is in Europa bekend geworden door E n g e l b e r t K ä m p f e r, geboren in 1651 te Lemgo in het Wezergebergte en aldaar overleden in 1716, die als arts en ontdekkingsreiziger in dienst van de Verenigde Oostindische Compagnie als afge-